

Általános névtani kérdések

1. Az általános névtan témakörei. Annak meghatározása, hogy milyen témák tartoznak az általános névtan körébe, nem könnyű kérdés. Kiindulási alapként az utóbbi évtizedek nemzetközi szakirodalmának nagy összefoglaló munkái (pl. EICHLER et al. Hrsg. 1995, BRENDLER–BRENDLER Hrsg. 2004), a magyar szakirodalomból pedig elsősorban J. SOLTÉSZ KATALINNak már több mint harminc éve született, de napjainkban is rendszeresen használt, hivatkozott névelméleti monográfiája, *A tulajdonnév funkciója és jelentése* (1979), valamint HAJDÚ MIHÁLY *Általános és magyar névtan* (2003a) című, korábbi névelméleti munkásságát (is) összegző műve, továbbá HOFFMANN ISTVÁN *Magyar helynévkutatás 1958–2002* című monográfiájának vonatkozó fejezete (2003: 41–55) használható.

Mindezek alapján az általános névtannak két nagyobb kérdésköre látszik kirajzolódni: 1. a tulajdonnevekkel mint kategóriával általánosan kapcsolatos, az összes névtípust egyaránt érintő problémák; 2. a névtudománnyal kapcsolatos kérdések. Az előbbieket között a legnagyobb hatókörű és egyben Magyarországon a legkutatottabb téma kétségkívül a névelmélet, ezen belül is leginkább a tulajdonnév meghatározása, jelentése, pragmatikai és szocioonomasztikai kérdései és a köznevesülés problémája; emellett ide sorolható még többek között a tulajdonnevek fordítása és a korábban névlélektannak nevezett témakör, melyet az újabban jelentkező témák és interdiszciplináris kapcsolatok ismeretében is (l. később) érdemesebb pszichoonomasztikának nevezni.

A másik nagy kérdéskör olyan témákat ölel fel, mint a névtan helye a tudományok körében, a magyar névkutatás története, tudományos és társadalmi jelenléte, szakmai intézményrendszere, nemzetközi kapcsolatai és jelenléte, a magyarországi és a határon túli névkutatás helyzete és egymással való kapcsolata, továbbá az általános módszertani kérdések és a névtani terminológia. Mivel az utóbb felsorolt kérdések egy részével kötetünkben külön tanulmányok foglalkoznak (BAUKO 2015, FARKAS T. 2015, HOFFMANN 2015, JUHÁSZ 2015), ezek tárgyalásától a továbbiakban eltekintek, s figyelmemet a fennmaradó témákra fordítom, tárgyalásukban a fenti áttekintés sorrendjét követve.

Megjegyzendő, hogy az itt számba vett témák egy része (például a névfordítás vagy a terminológia, de a pszichoonomasztika egyes területei is) az alkalmazott névtanhoz is ugyanilyen joggal besorolhatók; itteni tárgyalásukat a már említett, minden névfajtát, illetve minden névtudományi területet érintő voltuk indokolja. Az eredmények bemutatása során – a némileg nagyobb időtávlatra való visszatekintést igénylő névelmélet kivételével – általánosságban az utóbbi három-négy évtized szakirodalmára helyezem a hangsúlyt.

2. A tulajdonnevekkel kapcsolatos általános kérdések

2.1. Névelmélet. A két fő tulajdonnévfajtának, a személynévnek és a helynévnek a rendkívül gazdag, szerteágazó, számtalan vizsgálati szempontot és vizsgálandó témát felölelő kutatásához képest a jóval könnyebben behatárolható tematikájú névelmélet mind

* Készült a Magyar Tudományos Akadémia Bolyai János Kutatási Ösztöndíjának támogatásával.

Magyarországon, mind nemzetközi szinten szerényebb méretű szakirodalommal rendelkezik. A személy- és helynevek kutatásának számos társadalmi, területi és történelmi vonatkozása van, ezért e névfajták nemcsak a névtan, hanem más nyelvtudományi ágak és irányzatok (leginkább a nyelvtörténet, a szociolingvisztika és a dialektológia), továbbá egyéb tudományok (legjellemzőbben a történettudomány, illetve egyes kérdések kapcsán az irodalomtudomány, a kisebbségkutatás, a jogtudomány, a földrajztudomány, a térképészet stb.) kutatóinak érdeklődését is felkeltik. (A tulajdonnevek társadalmi-kulturális, időbeli és térbeli, azaz dimenzionális meghatározottságáról összefoglalóan I. FARKAS T. 2014b, a névtan interdiszciplináris kapcsolatairól I. HOFFMANN 2015, kötetünkben). Ezzel összefüggésben elmondható, hogy a nevek kutatásával foglalkozók többsége jellemzően inkább nyelvtörténeti, szociolingvisztikai vagy dialektológiai háttérrel rendelkezik, és a névelméleti kérdések iránt kevésbé érdeklődik. A névelmélet ugyanis a fent említett tudományok és tudományágak helyett inkább a grammatikával, a pragmatikával, a jelentéstanal, a filozófiával és a logikával áll kapcsolatban. Ezért nem meglepő, hogy e kérdéskörhöz nemcsak a névkutatók, hanem az említett területek képviselői is időről időre visszatérnek (nagyobb lélegzetű feldolgozást ugyanakkor keveset említhetünk: HAJDÚ 2003: 46–95, 128–143, 145–150; valamint VÁRNAI 2005), a logikában és a filozófiában pedig napjainkban is jelentős érdeklődést kiváltó témának tekinthető a tulajdonnevek jelentésének (illetve jelentésnélküliségének) a kérdése (l. pl. SZABÓ–VECSEY szerk. 2005, VECSEY 2007). Sajnálatos módon azonban az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy míg a személy- és helynévkutatás terén megfigyelhető bizonyos fokú együttműködés, illetve egymás munkáinak kölcsönös ismerete (leginkább a történettudomány viszonylatában, illetve szórványosan, bár napjainkban némileg erősödve a többi említett tudománnyal is), addig a névelméletben alig vagy egyáltalán nem jellemző a párbeszéd az ugyanazon témát különféle szempontból, alapról megközelítő kutatók között. Ennek elsődleges oka a megközelítésmódok, elméleti keretek és az elsősorban művelt (rész)diszciplínák tájékozódási irányai közötti alapvető eltérésekben rejlik. Ezek ugyanis általában akadályozzák, hogy a különböző területek képviselői (felismerjék érvelésük, eredményeik közös pontjait, sőt gyakran egymásnak az adott kérdéskörre vonatkozó véleményét, munkáit sem ismerik, és nem ritkán mintha igényük sem lenne az ehhez szükséges szélesebb körű tájékozódásra.

2.1.1. A tulajdonnév mibenléte, helye a nyelvi rendszerben és a nyelvelírásban.

A névelmélet központi témája a tulajdonnév mibenlétének meghatározása; minden egyéb kérdés, így a tulajdonnév létrejötte, jelentése, kategorizációja, valamint közszóvá válása, azaz a köznevesülés jelensége ezzel áll szorosabb vagy lazább kapcsolatban. Ezeket a kérdéseket szinte minden, a nyelvtudomány 20–21. századi történetében jelentős irányzat, elmélet, paradigma képviselői igyekeztek a saját elméleti keretükben megközelíteni. MARTINKÓ ANDRÁSNAK (1956) és BALÁZS JÁNOSNAK (1970) a tulajdonnév jelentése szempontjából fordulatot hozó írása után SZÉPE GYÖRGY (1970) – némiképp meglepő módon – generatív keretben ragadta meg a név problémáját. Formális nyelvészeti alapokon nyugszik BARABÁS ANDRÁS, KÁLMÁN C. GYÖRGY és NÁDASDY ÁDÁM disztribúciós elemzéssel dolgozó tanulmánya (1977), valamint a KÁLMÁN LÁSZLÓ – KICSII SÁNDOR ANDRÁS szerzőpárosnak ezt konstrukciós nyelvtani keretben továbbgondoló írása is (2013). SZÉPE GYÖRGY fentebb említett tanulmányában (1970) kommunikációelméleti szempontból is megvizsgálta a kérdést. NYIRKOS ISTVÁN (1989) szintén a kommunikáció,

az információtartalom felől közelített a tulajdonnevekhez, míg KÁLMÁN C. GYÖRGY (1992) és NAGY L. JÁNOS (1997) a beszédaktus-elmélet tulajdonneveket érintő vonatkozásait tárgyalta. Az utóbbi évtizedekben a funkcionális megközelítések is megjelentek (TOLCSVAI NAGY 1996, 1997, 2008; HOFFMANN 2012b, 2014; SLÍZ 2012b). Érdemes még emellett megemlíteni a stilisztikai-retorikai megközelítéseket, melyek a tulajdonnevek szóképekben való szereplését, illetve azokkal való helyettesíthetőségét, kifejezhetőségét állítják a középpontba (l. pl. VESZELSZKI 2008, KEMÉNY 2014). Nem köthető határozotlan valamely nyelvelméleti irányzathoz, ezért legvégül említtem J. SOLTÉSZ KATALINNAK a névkutatók körében maig legnagyobb hatású, s talán ezért is „hagyományos névtani” jelzővel illetett megközelítését, valamint HAJDÚ MIHÁLY (1997b, 1998) és HEGEDŰS ATTILA (1997, 1999) párbeszédét az adott kérdéstről. A nyelvészeti mellett fontos még kiemelni a nagy múltra visszatekintő logikai megközelítést (bővebben l. alább), valamint HAJDÚ MIHÁLY javaslatát a nevek pszichológiai alapú tárgyalására (2008). A 21. század elején az említettek mellett több, a magyar névelméleti szakirodalom tanulságait összefoglaló írás is született (BÉNYEI 2000, HAJDÚ 2003a: 46–150, HOFFMANN 2003: 41–50, VÁRNAI 2005), ezért a következőkben csak a jelentősebb irányokra, témákra térek ki röviden.

A névelméleti írásokban felbukkanó, egymással szorosan összefüggő témák közül a legnagyobb érdeklődést a tulajdonnév jelentése váltotta ki. A 20. század első felében a magyar névkutatásban is uralkodó volt az a JOHN STUART MILL, majd FREGE és RUSSELL nyomán kialakult felfogás, hogy a tulajdonnévnek nincs jelentése. A nyelvfilozófiai-logikai megközelítés ma is az említett szerzők által lefektetett alapokon nyugszik, habár a 20. század eleje óta – jórészt KRIPKE munkássága nyomán – jelentősen módosultak az ezzel kapcsolatos elképzelések. A magyar névkutatók előtt ezek közül KIEFER FERENCNEK a IV. névtudományi konferencia kötetében megjelent, a tulajdonnév logikai jelentésével foglalkozó írása (1989), valamint Jelentéselmélet című munkájának két rövid, a tulajdonneveket logikai és strukturális szemantikai alapon megközelítő fejezete (KIEFER 2007²: 157–163) lehet a legismertebb. Napjainkban a nyelvfilozófiai-logikai megközelítésmód főbb témáinak a névhomonímia, valamint az ún. üres nevek (vagyis a valós jeltárggyal nem rendelkező nevek, pl. *Mikulás*, *Hamupipőke*) problémája tűnik. E kérdéskör kutatástörténetét és újabb eredményeit, pontosabban azok külföldi irodalmát a névkutatók számára is átlátható módon összegzi VECSEY ZOLTÁN (2007) monográfiája, egy magyar és külföldi kutatók munkáiból összeállított tanulmánykötet (SZABÓ–VECSEY szerk. 2005) pedig bepillantást nyújt az egyes részkérdésekkel kapcsolatos újabb logikai szakirodalomba. Érdemes még megjegyezni, hogy KRIPKE Naming and Necessity címen tartott és kiadott előadásai BÁRÁNY TIBOR és ZVOLENSZKY ZSÓFIA munkájának köszönhetően már magyarul is elérhetőek (KRIPKE 2007, vö. BÁRÁNY–ZVOLENSZKY 2013); ZVOLENSZKY ZSÓFIA emellett több, a magyar névkutatók többsége által talán kevésbé ismert névelméleti tanulmányt is jegyez (legújabbban pl. ZVOLENSZKY 2014).

Magyarországon MARTINKÓ ANDRÁS (1956) írása volt az első, amely megkérdőjelezte a tulajdonnevek jelentésnélküliségét; azóta a kérdést már számos elméleti keretben, számos szempontból megközelítették, de abban a nyelvész szerzők többsége egyetért, hogy a tulajdonnévnek van jelentése. A tulajdonnév jelentésének itthon maig legismertebb, legtöbbek által használt modelljét J. SOLTÉSZ KATALIN dolgozta ki (1979: 24–33). Eszerint a tulajdonnévnek nem egyszerűen jelentése, hanem jelentésszerkezete van, melynek magva a denotáció, további tényezői pedig az önkényesség vagy motívaltság, az információtartalom, a konnotáció, valamint az etimológiai, közszoói jelentés, illetve annak átlátszósága

vagy homályossága; emellett pedig minden névnek van egy elvont, metanyelvi jelentés-síkja is, amelyen a jel önmagát jelenti. Ennek mintájára írta le például HAJDÚ MIHÁLY a helységnevek jelentésszerkezetét (HAJDÚ 1997a), FARKAS TAMÁS (2003) pedig a természetes és a mesterséges családnévanyag sajátosságait és eltéréseit.

A tulajdonnév jelentésének meghatározása része annak a kérdésnek, hogy hogyan különíthető el egymástól a köznév és a tulajdonnév. Erre számos válasz született; a szófaji rendszerezések, mint arra a BARABÁS–KÁLMÁN C.–NÁDASDY (1977) szerzőhármas rávilágított, kizárólag a jelentéskülönbségben igyekeztek megragadni ezt az eltérést: míg a köznév dolgok osztályát, addig a tulajdonnév egyedi létezőt jelöl meg. Ezt a különbséget BALÁZS JÁNOS (1963), majd később a kognitív megközelítések is úgy határozzák meg, hogy míg a köznév egy csoportot jelöl meg, addig a tulajdonnév egyszerre jelöl csoportot és egyedet, vagyis – TOLCSVAI NAGY GÁBOR (2008: 38) szavaival – a jelentésszerkezetében egyszerre érvényesül típus és megvalósulás. J. SOLTÉSZ KATALIN (1979: 105–108) emellett azt is hangsúlyozta, hogy a köznév és a tulajdonnév között számos átmeneti kategória is van (például az egyedi létezők vagy az események, ünnepek nevei). Ezt az átmenetiséget az említett kognitív megközelítések a prototípus-elméletek alapján igyekeznek megragadni.

A tulajdonnév és a köznév közötti különbség kérdése persze csak akkor értelmezhető, ha elfogadjuk azt az ókori hagyományra visszamenő szófaji rendszerezést, amely szerint a tulajdonnév a főnév alkategóriája. Ezt Magyarországon először a BARABÁS–KÁLMÁN C.–NÁDASDY-féle tanulmány kérdőjelezte meg (1977). Formális szempontú megközelítésük szerint a tulajdonnév nem lehet főnév, sőt még csak nem is szófaj, és a nyelvi rendszernek sem része, hiszen több szóból is állhat, ráadásul nincsenek olyan formális kritériumok, amelyek révén világosan elkülöníthetőek lennének a köznevektől. BACHÁT LÁSZLÓ (1981) erre reagálva ugyanakkor a tulajdonnév mondatrészi szerepét a hagyományos grammatika módszerével vizsgálva úgy vélte, ha a tulajdonnév nem lenne része a nyelvi rendszernek, akkor nem használhatnánk fel a beszédben; illetve az sem állítható, hogy a tulajdonnév nem főnév, hiszen a főnév alaki jellemzőit veszi fel a használatakor. (Ezt egyébként a BARABÁS–KÁLMÁN C.–NÁDASDY-féle cikk sem vonta kétségbe, csak ők ezt nem tartották döntő kritériumnak.) Részben egyetértett viszont az említett szerzőhármas megállapításával (bár szintén nem formális keretben gondolkodva) HAJDÚ MIHÁLY (1997b, 1998) és HEGEDŰS ATTILA (1997, 1999): a tulajdonnév szerintük sem a szófaji vagy a nyelvi rendszer eleme, hanem a nyelvhasználaté.

Ez pedig már átvezet a tulajdonnévvel kapcsolatos pragmatikai, kommunikációs és szemiotikai kérdésekhez, hiszen TOLCSVAI NAGY GÁBORral (1997: 603) egyetértve a fenti két szerző is úgy véli, hogy a név nem nyelvi kritériumok, hanem szociokulturális körülmények révén válik névvé. Ahogy HAJDÚ MIHÁLY (1998: 12) megfogalmazta: bármely nyelvi jel tulajdonnév, amelyet alkotója vagy használója annak tekint. Ennek kapcsán külön témaként azonosítható a névelméleti irodalomban a nevek keletkezésének, a megnevezés okának, funkciójának és a megnevezetlenül maradásnak, a névtelenségnek a kérdése, mely számos névelméleti tanulmányban felbukkan (összefoglalóan, továbbvezető irodalommal is I. FARKAS T. 2014a).

2.1.2. Köznevesülés. E jelenség kutatásáról – a szakirodalomban gyakran a fenti névelméleti kérdésektől függetlenül kezelt volta miatt – érdemes külön is szólni, habár Magyarországon e téma nem büszkélkedhet jelentős méretű szakirodalommal. Az utóbbi évtizedekben mindössze egyetlen monográfia született a témában, közelebről a magyar

keresztnevek köznevesülésének vonatkozásában (TAKÁCS J. 2007). Megjegyzendő továbbá, hogy míg több európai nyelven (pl. lengyel, német, olasz, orosz) már léteznek, illetve jelenleg is készülnek ilyen tematikájú szótárak (az olasz szótár ismertetését l. pl. FÁBIÁN 2014, a németét MÜLLER megj. e.), nálunk mind ez ideig nem született ilyen munka (eltekintve a TAKÁCS JUDIT korpuszából kiemelt 28 név mutatványként elkészült feldolgozásától; vö. TAKÁCS J. 2007: 97–136).

A köznevesüléssel foglalkozó tanulmányok jelentős része példákat, illetve egyes nyelv-
változatokra vagy névtípusokra vonatkozóan reprezentatív névkorpuszokat mutat be, a változási folyamat egy vagy több tényezőjét választva vezérfonalként. Így – csak az utóbbi néhány évtized írásaiból merítve – VITÁNYI BORBÁLA (1993) nyelvjárási adatokon keresztül igyekezett rávilágítani a közszóvá válás egyes okaira, PARAPATICS ANDREA (2012) pedig a szlengben végbemenő változások típusait tekintette át. SZALAI PÉTER tanulmánya (2011) több szempontból is kiemelendő: nem nyelvi, hanem jogi oldalról közelítette meg a témát, és egy kevésbé tárgyalt névfajta, a márka- és cégnevek (jogi szempontból: védjegyek) kapcsán vizsgálta a köznevesülést.

Elméleti megközelítésből eddig viszonylag kevés született. FABÓ KINGA (1980) a BARABÁS-KÁLMÁN C.–NÁDASYDY szerzőhármas tanulmányának (1977) gondolatmenetét, illetve végeredményét továbbgondolva azt hangsúlyozta, hogy a korábbi szakirodalmi felfogással ellentétben a köznevesülést és a tulajdonnevesülést nem lehet szófajváltásként értelmezni, hiszen a tulajdonnév nem szófaji kategória. Ennek a gondolatnak később nem lett folytatása, mivel a témával foglalkozó újabb tanulmányok gyakorlati szempontból közelítettek a kérdéshez. Az egyetlen, a témát szintén elméleti oldalról megragadó tanulmány is három évtizeddel később, más elméleti keretben született. RESZEGI KATALIN (2010) kognitív szemléletű írásában a köznevesülést a hálózatként felfogott mentális lexikonban történő változásként, pontosabban a hálózat egységeinek és kapcsolatainak a megváltozásaként fogja fel.

A fentebb említett gyakorlati szempont nem más, mint a köznevesülési folyamatok tipológiájának a kidolgozása. HEGEDŰS ATTILA (2000) és HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 71–82) több szempontot, így a kiinduló név fajtáját, az alakulásmódokat, valamint a keletkezett szavak szófaji és jelentéstani csoportjait figyelembe véve mutatja be a jelenséget. SEIFERT STEPHANIE (2008) számos szempontot ötvöző, átfogó modellje egy lengyel rendszer magyar nyelvre átdolgozott változataként már egy későbbi szótár alapjaként is szolgálhatna.

A köznevesülés vizsgálatában eddig TAKÁCS JUDIT több előtanulmány után megjelent monográfiája (2007) tekinthető a legátfogóbbnak; nemcsak terjedelménél fogva, hanem azért is, mert az elméleti kérdések tárgyalása egy saját adatgyűjtéssel összeállított, kiterjedt, több nyelvváltozatra épülő korpuszon, illetve annak több szempontú (általános, szerkezeti és jelentéstani) elemzésén alapul.

2.2. A tulajdonnév fordítása. E téma minden névfajtára kiterjedő volta miatt legalább annyira tekinthető általános névtani kérdésnek, mint amennyire alkalmazott névtani területnek, a névkutatás és a fordítástudomány érintkezésének. Míg korábban az ilyen irányú vizsgálódás nem volt jellemző a névkutatásra, addig az utóbbi bő évtizedben egyre növekvő érdeklődés figyelhető meg e téren. Határterület lévén e téma nemcsak névkutatók, hanem irodalmárok, gyakorló fordítók stb. figyelmét is felkelti. A szakirodalom e sokszínűség ellenére azt mutatja, hogy a névelméleti kérdésekkel ellentétben a különböző alapokkal rendelkező, más-más szempontból vizsgálódó kutatók e téren erősebben törekednek

egymás munkáinak, eredményeinek megismerésére, felhasználására. Ez nyilván nem független attól, hogy a névfordítás problémaköre inkább gyakorlati jellegű, így az elméleti keretek eltérései kevésbé befolyásolják a kölcsönös megértést, illetve az eredmények hasznosíthatóságát. A következőkben ezért nem is választom külön következetesen a névkutatóknak és más területek képviselőinek a munkáit.

A kérdéskör iránt érdeklődő névkutatók közül elsőként J. SOLTÉSZ KATALINT kell kiemelni, aki említett monográfiájában is szentelt egy rövid fejezetet a nevek fordításának (J. SOLTÉSZ 1979: 118–123). Hozzá hasonlóan általánosan, több névfajtát érintve közlített a kérdéshez HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 143–145) és VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2005: 77–84), VERMES ALBERT PÉTER (2005a, magyar összefoglalását l. VERMES 2005b) pedig egy teljes monográfiát (eredetileg: doktori disszertációt) szentelt a kérdésnek. Ebben többek között kidolgozta a nevek fordításának egy lehetséges tipológiáját, mely az elmúlt években több, az alábbiakban hivatkozott tanulmány alapjaként már a gyakorlatban is bizonyította működőképességét. Ezek között említhetők például FARKAS TAMÁSNAK az alapkérdéseket fordítási változatok, lehetőségek és fordítási hibák alapján bemutató írásai (FARKAS T. 2007, 2009, 2011a).

A fordítási gyakorlat időben is változik, ráadásul névfajtánként és nyelvenként is eltérő, sőt a hagyomány és a kontextus is befolyásolja, ezért a szakirodalom rendkívül szerteágazó. Az általános áttekintéseknél jellemzőbbek az egy-egy névfajtát érintő problémákkal foglalkozó tanulmányok. Ilyenek például BÖLCSKEI ANDREÁNAK az Egyesült Államok informális államneveinek fordítását, valamint A nevek világa című KÁLMÁN BÉLA-mű angol változata kapcsán a helynevek fordítását tárgyaló írásai (BÖLCSKEI 2009, 2010). (Ez utóbbi azért is érdekes, mert a magyar nyelv – a névfordításokkal foglalkozó tanulmányok többségétől eltérően – nem cél-, hanem forrásnyelvi szerepet tölt be benne.) A személyneveket érintő kérdésekkel többen is foglalkoztak az utóbbi években: HORVÁTH PÉTER IVÁN (2008) és RIHMER ZOLTÁN (2008) például a szakfordítással kapcsolatos tapasztalatait fogalmazta meg, FARKAS TAMÁS és SLÍZ MARIANN (2013) a magyar családnevek fordításának történetét tekintette át, SLÍZ MARIANN (2014d) pedig a késő ómagyar kori oklevélírás személynévfordítási gyakorlatát tárta fel írásában. A témakörben született munkák jelentős része az irodalmi, történelmi stb. művekben előforduló nevek fordítására koncentrál. Az irodalmi nevek fordításának általános kérdéseiről eddig kevés szó esett, a szerzők többsége ugyanis inkább egy-egy műre koncentrált: FÁBIÁN ZSUZSANNA (2004) például a Pinokkió, BAKONYI DÓRA (2008) és HERTELENDY RÉKA (2011) a Harry Potter-regények, BÁRCZI ZSÓFIA (2013) pedig az Aliz Csodaországban fordítását, illetve fordításait vizsgálta.

Az utóbbi években a többnyelvű környezetből adódó névkontaktológiai, kisebbségkutatási, névjoggal is összefüggő, a névfordítási kérdéseken már túlvezető problémák iránt is megnőtt az érdeklődés (l. pl. BEREGSZÁSZI–CSERNICKÓ 2011, VÖRÖS 2012, FARKAS–SLÍZ 2013, TRUNKI 2013; összefoglalóan l. BAUKO 2015, kötetünkben). A helynevek kapcsán kiemelkedő munka PÓCZOS RITA disszertációja, illetve monográfiája (2010), mely a többnyelvű területek helynévrendszereit elemzi történeti névanyagon. TÖRÖK TAMÁS (2012) és ANGYAL LÁSZLÓ (2013) ezzel szemben jelenkori adatokkal dolgozott: az előbbi felvidéki mikrotoponimákkal, az utóbbi pedig Sáros megyei helységnevekkel kapcsolatban tárgyal névfordítási problémákat. Szintén településnevek fordításával foglalkozik PERGER IMRE (2013), speciális nézőpontból, a vasúti tájékoztatás szempontjából.

A vizsgálódás, mint a fenti példákból is láthatjuk, általában napjaink, illetve a közelebbi múlt fordítási gyakorlatára irányul, s e gyakorlat változásának közismert volta ellenére

mind ez idáig kevesebb érdeklődés nyilvánult meg a diakrón szempontú áttekintések iránt. Mint a fenti áttekintésből kitűnik, a névfordítási kérdések az ezredforduló után kezdtek egyre növekvő érdeklődést kiváltani. Ennek köszönhetően 2014 őszén például a Névtan és terminológia 3: Névtan, fordítás és terminológia című workshopon több tudományág (pl. műfordítás, térképészet, fordítástudomány, teológia, informatika) képviselői vitathatták meg névfordítási tapasztalataikat és problémáikat. (Az itt elhangzott előadásokat és a kerekasztal-beszélgetés összefoglalóját a Névtani Értesítő 2015. évi száma közli.)

2.3. Pszichoonomasztika. Mivel a *névlélektan* megnevezés némileg félrevezető, ráadásul viszonylag szűk hatókörű, a következőkben ehelyett inkább a bevezetőben már jelzett *pszichoonomasztika* címszó alatt igyekszem összefoglalni a névtan és a pszichológia, illetve újabban a pszicholingvisztika, valamint egyes témák (pl. névasszociációk) kapcsán egyéb tudományok (pl. irodalomtudomány) határterületén elhelyezhető témákat. Ezek között négy nagyobb, jellemző témakört azonosíthatunk: a) a névmágiát; b) a névesztétikát; c) a névasszociációknak és a sztereotípiáknak a vizsgálatát; d) a tulajdonnév-elsajátítással és -feldolgozással, illetve a mentális onomasztikkal kapcsolatos kérdéseket. Ezek hazai kutatására általánosan jellemző, hogy csaknem kizárólag a személynevekre irányulnak, holott más névfajták is számos tanulságot tartogatnak az ilyen irányú vizsgálódások számára.

A névmágia témája már a 20. század elején megjelent a magyar névkutatásban, de vizsgálatában az utóbbi évtizedekben nem történt számottevő előrelépés. Mindössze néhány, nem magyar vonatkozású írás született e téren, majd HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 121–127) és TAKÁCS SZILVIA (2005) tekintette át a névmágia egyes jelenségeit, VÁRNAI JUDIT SZILVIA (2005: 84–91) pedig a prelogikus gondolkodásmód szempontjából közelítette meg a kérdést. Érdekes vállalkozás volt legutóbb SCHIRM ANITA kérdőíves felmérése (2014) arról, hogy napjainkban mennyire befolyásol bennünket a név kapcsán a mágikus gondolkodásmód.

Ahhoz, hogy a névkutatás e területen a létező szakirodalomhoz képest új eredményekre jusson, elengedhetetlen lenne a kultúrantropológusokkal, vallástörténészekkel, néprajzkutatókkal, klasszika-filológusokkal stb. való mélyebb együttműködés, ez azonban egyelőre még várat magára. Van azonban egy terület, amely hatékonyan alkalmazza a névmágiával kapcsolatos eddigi ismereteinket: az írói névadás vizsgálata. Több munka is foglalkozott már a név mágiájával, a név hatalmával egyes művek kapcsán (pl. SLÍZ 2002, PETRES CSIZMADIA 2014).

Valamivel több tanulmány vizsgálta a névválasztás indítékait, a nevek konnotációit és az ezeken alapuló sztereotípiákat. Ezek elsősorban a személynevekre koncentrálnak; helynévvel kapcsolatos csak elvétve akad, és az is több évtizeddel ezelőttről: akkori középiskolások bevonásával készült egy felmérés a településnevek által kiváltott humoros asszociációkról (NAGY 1971). Az ide számítható, igen szerteágazó témákat áttekintő HAJDÚ MIHÁLY (2003a: 101–121) hivatkozásaiból kitűnik, hogy míg egyes kérdések (így például a névesztétika vagy a keresztnévválasztás okai) népszerűbbek hazánkban, addig más területekről szinte kizárólag a nemzetközi szakirodalom alapján lehet tájékozódni.

Időről időre készülnek olyan felmérések, amelyek arra keresik a választ, hogy mi indokolja egyes keresztnévek választását, miért tetszenek bizonyos keresztnévek a névadóknak, névviselőknak. Mivel a névválasztás háttérében gyakran névesztétikai szempontok állnak, több kutató arra igyekezett rávilágítani, milyen neveket találnak szépnek, illetve kevésbé szépnek az adatközlők, illetve milyen egyéb indítékok állhatnak a névválasztás háttérében (vö. pl. TÓTH I. 1967, KORNYÁNÉ SZOBOSZLAY 1999, LACZKÓ 1992, RAÁTZ

2012). A névésztétika témája ugyanakkor elsősorban az írói névadás kapcsán fordul elő, s leggyakrabban máig is KOVALOVSKY MIKLÓS (1934) monográfiájára, valamint egyes írók-költők vallomásaira szokás hivatkozni. Így például Kosztolányiéra, akinek névérzékenységét számos „nyilatkozata” is bizonyítja; nem véletlen, hogy ÁDÁM ANIKÓ (1992) hasznosnak érezte ezek csokorba gyűjtését.

A nevek konnotációjával, illetve a nevek által keltett asszociációkkal foglalkozó néhány további írás két nagyobb témakörre osztható: egy részük szintén irodalmi szempontból tárgyalja a kérdést, másik részük pedig az asszociációkban megnyilvánuló sztereotípiákra és előítéletekre irányítja a figyelmet. Az előbbi csoportot képviseli KOVALOVSKY MIKLÓS munkája a nevek szinesztéziájáról (1993), valamint részben ide sorolhatóak, bár az irodalom mellett más területeket is érintenek a nevek humorosságával foglalkozó (pl. FARKAS T. 2013a, SLIZ 2013), valamint az írók által alkotott nevek kiváltotta asszociációkat, a névviselő ezek alapján történő kategorizációját vizsgáló tanulmányok (SLIZ 2014b, 2014c).

Az utóbbi kérdéskör már átvezet a (személy)néven alapuló sztereotípiák és előítéletek vizsgálatához, hiszen e jelenségek a névviselők valamilyen csoportba való besorolásán alapulnak. Bár e téma napjainkban a sajtóban is nagyobb figyelmet kap (elsősorban a romákat a nevük miatt érő diszkrimináció kapcsán), mindaddig meglehetősen kevés tanulmány foglalkozott e kérdéssel. Elméleti oldalról, a név ködként való működését hangsúlyozva, számos külföldi vizsgálat eredményét összegezve tekintette át a kérdést TAKÁCS JUDIT (2008), illetve hasonló szempontból, a személynevek látszólagos és valós információtartalma, valamint az azok által kiváltott sztereotípiák kapcsán SLIZ MARIANN (megj. e.). M. HORVÁTH VIKTÓRIA (2014) a nevek kategorizációján alapuló előítéletek társadalmi-gazdasági következményeire, a névviselők hátrányos megkülönböztetésére hívta fel a figyelmet. RAÁTZ JUDIT (2008) a keresztnévvel kapcsolatban felmerülő nemi sztereotípiákat emelte ki, FARKAS TAMÁS (2004) pedig a családnevek konnotációit egyúttal mint a családnév-változtatás egyik jelentős okát mutatta be. Az idegen eredetű családnévnek, illetve a családnév és a keresztnév együttesének az etnikai szimbólumként való működésére az utóbbi időben több tanulmány is felhívta a figyelmet (vö. FARKAS T. megj. e.), TAMÁS ÁGNES és NÉMETH LUCA ANNA pedig a 19–20. századi élclapok kitalált zsidó és nemzetiségi figuráinak a megnevezése kapcsán foglalkozott a kérdéssel (TAMÁS 2010, 2011, 2012, 2014: 189–222; NÉMETH 2012, 2013). Jóval ritkábban esik szó arról, hogy a név pozitív sztereotípiákat is kelthet, amely előnyökhöz juttathatja viselőjét. Erre hoz példát FARKAS TAMÁS (2012a) a közhiedelem szerint nemességet tükröző ipsiszonos családneveknek a névváltoztatási kérelmekben is megtapasztalható népszerűségét, annak társadalom- és művelődéstörténeti okait feltáró munkájában.

Mint e sorány felsorolásból is kitetszik, a kutatás még messze nem aknázza ki a név-asszociációk és -sztereotípiák vizsgálatában rejlő lehetőségeket. Itt is szinte kizárólag a személynevekkel kapcsolatos vizsgálatok dominálnak, holott például a márkanevekkel kapcsolatos asszociációk vizsgálatával nemcsak tudományos, hanem gazdasági eredményeket is el lehetne érni, hiszen a jó cég-, márká- és terméknév nagyban hozzájárul a gazdasági sikerhez. Az ilyen irányú kutatásokra külföldön már számos példát láthatunk, kezdve a tematikus konferenciáktól a márkázással foglalkozó folyóiratokban publikált eredményekig (vö. pl. KEGYES 2013).

Ezen a helyzeten azért is érdemes lenne változtatni, mert a témának igen erős társadalmi, gazdasági és jogi vonatkozásai vannak: az eredmények egyrészt társadalmilag is hasznosíthatóak, hozzájárulhatnak például a név alapján történő diszkrimináció működésének ala-

posabb megismeréséhez, másrészt bizonyos szempontból akár a szakterület presztízset is erősíthetnék, hiszen bizonyítanak ilyen módon is e diszciplína „hasznosságát”. Ehhez azonban kölcsönös együttműködésre lenne szükség a névkutatók és más tudományok képviselői között. Így be kellene vonni a kutatásokba a szociológusokat is, különösen hogy az utóbbi években az ő kutatásaikban is felmerült a személynév és az előítélet kapcsolatának a kérdése. Erre utal például a 2005-ös ún. Tolerancia vizsgálat (LIGETI 2006), valamint a családnevek etnikai konnotációit felmérni hivatott két TÁRKI-vizsgálat (SIK–SIMONOVITS 2008, VÁRADI 2012) és a gyakori és ritka keresztnévek életkor, társadalmi réteg, illetve foglalkozás és végzettség szerinti megoszlásával kapcsolatos legújabb TÁRKI-tanulmányok (FEKETE-NAGY–SIK 2013, FÉNYES–KATONA 2015). A sztereotípiás és reprezentációkutatással foglalkozó pszichológusokkal való összefogás szintén gyümölcsöző lehetne (például a személynevek etnikumjelölő voltának, illetve e jelenség előítéletet kiváltó hatásának a további vizsgálatában); a szociológusokhoz hasonlóan a velük kiépített kapcsolat nemcsak új szempontokkal, hanem alaposan kidolgozott és kipróbált módszertannal és megfelelőbb eszközökkel szolgálhatná a kutatást. Végül a jogászokkal való párbeszéd sem lenne mellőzhető, hiszen bár Magyarországon van jogszabály a diszkrimináció megelőzésére (Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény), ebben a személynév nem szerepel kiemelten a hátrányos megkülönböztetés lehetséges alapjaként (bővebben I. M. HORVÁTH 2014: 64–67). Emellett például az Egyesült Államokban már arra is van példa, hogy a személynevek etnikai és vallási konnotációit egy-egy termék célközönségének pontosabb behatárolására és elérésére is felhasználják (vö. FARKAS T. megj.e.).

A hazai pszichoonomasztikában legújabban jelentkező téma a tulajdonnevek elsajátítása és -feldolgozása (ennek kapcsán pedig a felismerésükkel kapcsolatos neurológiai problémák), a nevek mentális onomasztikonban való helye és mentális reprezentációja. Míg külföldön e kérdéseknek már jelentősebb irodalma bontakozott ki (elsősorban pszicholingvisták, másodsorban viszont névkutatók munkássága nyomán is), addig nálunk egyelőre meglehetősen kisszámú tanulmány foglalkozik e kérdésekkel: pszicholingvisztikai oldalról például HUSZÁR ÁGNES könyvének a nyelvbtlások tulajdonnevekkel kapcsolatos jellegzetességeit áttekintő fejezetét (2005: 91–94), a névkutatás részéről pedig szinte kizárólag HAJDÚ MIHÁLY programadó tanulmányát (2003b) és újabban RESZEGI KATALIN munkáit lehet említeni (2009, 2012, 2014, megj. e.). Pedig a téma vizsgálata nemcsak a névelmélet szempontjából lenne lényeges (hiszen a tulajdonnév és a közzé közötti különbség természetére is rávilágíthatna), hanem az alkalmazott névtan számára is hasznos új ismeretekkel szolgálhatna. Ehhez azonban a pszicho- és neurolingvistákkal való szorosabb együttműködésre lenne szükség.

3. A névtudománnyal kapcsolatos kérdések. A következőkben rátérek a bevezetőben jelzett második nagy témakörre, a névtudományt érintő kérdésekre: a terminológia, az elmélet és módszer, valamint a tudománytörténet terén elért eddigi eredményekre, illetve jövőbeli feladatokra.

3.1. Névtani terminológia. Bár egy-egy tudomány vagy paradigma létehez elengedhetetlen feltétel a megfelelő szakszókészlet, a névtan terminológiai kérdéseire az 1970-es évek végéig kevés figyelem irányult. Ekkor azonban – elsősorban HAJDÚ MIHÁLY és MEZŐ ANDRÁS terveinek, a fiatal nyelvészeket tömörítő Bokor-körben megvitatott kez-

deményezésének és a Magyar Tudományos Akadémia akkoriban működő névtudományi bizottságának köszönhetően – a terminológiai kérdések is előtérbe kerültek. Erről tanúskodik a stencilezett formában terjesztett Bokor Levelek 12. száma (Vitaindító a névtudomány műszavairól, HAJDÚ 1974), valamint az 1979-ben induló Névtani Értesítő 2. száma is, melynek jelentős részét e témakörnek szentelték a szerkesztők. (Az ekkori terminológiai tervekről és munkálatokról áttekintően l. HAJDÚ 2010.) Ezt a rövid időszakot követően azonban egy időre ismét háttérbe szorult a terminológia módszeres és átfogó, minden névtani területre kiterjedő vizsgálata, pedig számos kérdés maradt tisztázatlan: a szakszókészletben jelen lévő szinonímia, poliszémia, homonímia és a terminológiai hiányok továbbra is félreértéseket okoz(hat)nak.¹ Így például egységességre törekvő, általánosan használható névtani terminológiai szótár sem készült mind ez ideig, holott ennek igénye már a 70-es években felmerült, és tervezete is készült. A 2000-es évek elején VÁRNAI JUDIT SZILVIÁNAK köszönhetően egy, az interneten is elérhető angol–magyar glosszárium is született (VÁRNAI szerk. é. n.), ennek azonban egyelőre nem készült el a folytatása. Pedig egy egy-, illetve többnyelvű, az interneten is elérhető terminológiai szótár nagyban megkönnyítené a névtan egyetemi oktatását, hazai művelését, valamint az interdiszciplináris és a nemzetközi tájékozódást, kapcsolatépítést is.

Hasonló problémák más nyelvek, országok névkutatásában is előkerültek, habár több nyelv is rendelkezik névtani terminológiai szótárral. Az utóbbi időben ezért több nemzetközi projekt is indult az egyes nyelvek névtani terminológiájának szinkronizálására: a helynevek standardizációjával az ENSZ munkacsoportja, az UNGEGN (United Nations Group of Experts on Geographical Names) foglalkozik (az általuk létrehozott jegyzékről és annak magyar változatáról l. BÖLCSKEI 2013), a Nemzetközi Névtudományi Társaság, az ICOS terminológiai bizottsága pedig egy átfogó, minél több nyelven elérhető szakszójegyzék létrehozásán dolgozik. (A névtani terminológiával kapcsolatos magyar és nemzetközi irodalomról, a terminológiai munkálatok történetéről és feladatairól bővebben l. FARKAS T. 2011c.)

A magyar névkutatás utóbbi évtizedekben megélnéül nemzetközi kapcsolatainak köszönhetően a nemzetközi munkálatok találkoztak a hazai szándékokkal, és a magyar terminológiai szótár ügye mellett a nemzetközi terminológiával való harmonizáció szükségességét is felvetették. Mindezek érdekében 2011-ben új tervezet született egy korszerű névtani terminológiai szótár létrehozására (erről bővebben l. FARKAS T. 2013b). Ennek rész munkálatai azóta is folynak, magyar és angol nyelvű tanulmányok folyamatosan születnek e témában (l. pl. FARKAS T. 2011b, BÖLCSKEI 2012b, SLÍZ 2014a). Emellett 2012-ben újtára indult a Névtan és terminológia elnevezésű, évente megrendezett konferenciasorozat is, melyen első alkalommal teljes egészében a névtani terminológia általános kérdései kaptak helyet (l. BAUKO 2012, BÖLCSKEI 2012a, FARKAS T. 2012c, HOFFMANN 2012a, SLÍZ 2012a). A tervek szerint a közeljövőben megjelenik az UNGEGN és az

¹ Természetesen az elmélyülő és újszerű, elméletileg jól megalapozott kutatások érintik a terminológiai megújulást is. Ezek révén folyamatosan keletkeznek például új terminusok; különösen egy-egy újonnan megjelenő, használatba kerülő modell (pl. HOFFMANN 1993/2007, 2008b) vezet be számos új – és ami fontosabb: egymással világosan tisztázott viszonyban álló, következetesen használt – terminuskészletet, miközben régebbi terminusok jelentése esetleg módosul vagy rögzül. Hasonlóképpen egy-egy monográfia vagy tanulmány bevezetőjében is gyakran előkerülnek terminológiai kérdések, ezek azonban általában csak az adott témával kapcsolatos terminusok jelentését, egymáshoz való viszonyait igyekeznek tisztázni, vagy legalábbis az adott munka szempontjából rögzíteni.

ICOS említett jegyzékének magyar változata is, egy kisebb önálló, névtani terminológiai témájú kiadvány részeként (BÖLCSKEI–FARKAS T.–SLÍZ szerk. megj. e.).

3.2. Elmélet és módszer a magyar névkutatásban. Mivel az egyes névfajták sajátosságai között jelentős eltérések is lehetnek, ezért vizsgálatuk is gyakran eltérő módszerek, más-más társtudományok bevonását igényli. Ráadásul az utóbbi időben a névtanban is megjelentek az újabb nyelvészeti irányzatok, paradigmák (legjellemzőbben újabban a kognitív nyelvészet), amelyek természetesen saját terminuskészlettel és módszertannal rendelkeznek. Részben emiatt a névtannak sem egységes terminológiája, sem minden területen alkalmazható módszertana nem létezik; csupán egyes névkutatási területek, illetve nyelvészeti irányzatok módszertanáról beszélhetünk. Így például aprólékosan kidolgozott módszerei vannak a névetimológiai vizsgálatoknak, habár a 20. század első feléhez képest az utóbbi évtizedekben az etimológia nem áll a névtani érdeklődés homlokterében; egyre elterjedtebbek viszont az etimológiánál jóval szélesebb hatókörű névrekonstrukciós vizsgálatok (vö. HOFFMANN 2008a: 26, 2010). Mindenesetre megállapíthatjuk, hogy az elméleti-módszertani kérdések iránti érdeklődés az utóbbi két-három évtizedben – jellemzően a hely- és személynevek kutatása terén – érezhetően növekszik, mint azt számos jelentős tanulmány bizonyítja. A módszertan szerteágazó, erősen névfajta-specifikus volta miatt azonban a következőkben ezek bővebb ismertetésétől kényyszerűen eltekintek, és csak néhány jellemző kérdéskör, illetve általam fontosabbnak tartott szempont kiemelésére vállalkozom.

A névtani munkák egyik hagyományos és napjainkban is gyakori célja valamely névanyag rendszertani feldolgozása. E rendszerezésekre azonban még napjainkban is jellemző olykor a szempontkeveredés. Másrészt a vizsgálatok jellemzően csak egy-egy terület, időszak, társadalmi réteg, névközösség stb. névanyagának a feltárására irányulnak, s ezek egymással való összevetését a rendszerezések eltérő szempontjai sokszor lehetlenné teszik. E téren azonban az utóbbi bő két évtizedben jelentős javulást hoztak az újabban megszületett névelemzési modellek, pontosabban azok szélesebb körű használata, mely biztosítja az e keretekben készült elemzések eredményeinek az összevethetőségét. Az első ilyen, ma már általánosan alkalmazott rendszerezés a helynevek tipologizálására (HOFFMANN 1993/2007², 1999), illetve ennek alapján, részletes feldolgozásban a településnevek változástipológiájára (TÓTH V. 2008) született. Ezek működőképességét és módszertani hasznát immár több monográfia, valamint számtalan tanulmány bizonyítja (bővebben l. HOFFMANN 1993/2007²: 7–8, HEGEDŰS 2015, TÓTH V. 2015; az utóbbiakat l. kötetünkben). E modell némi módosítással a személynevek vizsgálatában is alkalmazhatónak bizonyult: FEHÉR KRISZTINA a ragadványnevekre (2002, 2003), N. FODOR JÁNOS (2010: 69–120) és a CsnVégSz. szerkesztői (CsnVégSz. 9–11) pedig a természetes családnevekre dolgozták át. A személynévrendszerek leírására szintén HOFFMANN ISTVÁN (2008b) dolgozott ki egy modellt, melynek szemlélete, terminusai azóta több, elsősorban névtörténeti munkában is megjelentek (vö. pl. N. FODOR 2012, FARKAS T. 2014c, TÓTH 2014). Ugyanakkor érdemes szem előtt tartanunk, hogy egyetlen tipológia sem lehet alkalmas minden névfajta és névtípus leírására; például a mesterséges családnévanyag olyannyira különbözik a természetestől, hogy elemzésére az eddigi családnév-tipológiák nem tünnek teljesen megfelelőnek (vö. FARKAS T. 2010: 69).

A módszertani kérdések kapcsán fontos megemlíteni, hogy a személy- és helynevek országos szintű gyűjtése és feldolgozása Magyarországon is hatalmas lendületet kapott

az informatikának köszönhetően. Egyre több számítógépes adatbázis épül (a helynevek terén például interneten is hozzáférhető a Debreceni Egyetem névkutatói által 2010-ben elindított Magyar Digitális Helynévtár elnevezésű projekt anyaga: <http://mdh.unideb.hu>; ehhez kapcsolódóan, a térinformatika alkalmazási lehetőségei kapcsán l. pl. TÓTH V. 2011). Az adatbázisok elemzésére létrehozott programok közül ki kell emelni a VARGHA FRUZZSINA SÁRA és VÉKÁS DOMOKOS által kifejlesztett Ollót (vö. BÁRTH M. 2006, VARGHA–VÉKÁS 2012) és BB_Borostyánt (vö. N. CSÁSZI 2014), melyeknek köszönhetően több új helynévföldrajzi tanulmány mellett egy PhD-értekezés is született (BÁRTH [M.] 2010). A névföldrajz a személynevek feldolgozásában is megjelent: VÖRÖS FERENC a szinkrón családnévanyagot (MMCsA.), valamint az 1720-as országos összeírást, N. FODOR JÁNOS pedig az 1715-ös és az 1720-as országos összeírást (TMCsA.) dolgozza fel ilyen módszerekkel (e két nagy vállalkozásról bővebben l. N. FODOR 2015, SZILÁGYI-KÓSA 2015; mindkettő kötetünkben). Végül nem feledkezhetünk meg az MTA Nyelvtudományi Intézetének a laikus érdeklődők körében is egyre ismertebbé váló Utónévkeresőjéről (<http://corpus.nyud.hu/utonevportal>), melyet 2013-ban hozott létre RAÁTZ JUDIT (névtan) és SASS BÁLINT (megvalósítás). Bár az utónévportál még fejlesztés alatt áll, a kereső már így is számos szempont szerint biztosítja az anyakönyvezhető keresztnévek keresését, illetve a velük kapcsolatos alapvető információk megismerését.

Az elektronikus adatbázisok mellett a korpuszok közzétételének másik lehetséges módja a névtárak kiadása. E téren az utóbbi években számos előrelépés történt, több fontos névszótár, illetve adattár született. Mivel azonban e névtárak elsősorban a személy- és helynévkutatáshoz – a jelen kötetben még bővebben tárgyalandó témákhoz – kapcsolódnak, továbbá nemrég egy angol nyelvű áttekintés is született róluk (FARKAS T. 2012b), itt most nem térek ki ismertetésükre.

A módszertani kérdések tárgyalása kapcsán nem hallgathatjuk el a hiányosságokat sem. Mivel a névtani kutatások jelentős része korpuszokra épül, elengedhetetlen lenne a megfelelő statisztikai módszerek alkalmazása a feldolgozásban és az eredmények értékelésében. Ez azonban eddig egyáltalán nem volt jellemző; e hiányosság elsődleges oka abban keresendő, hogy a statisztika sem korábban, sem jelenleg nem kap helyet a graduális, sőt még a posztgraduális képzésben sem azokon a szakokon, amelyek a névkutatók képzésének elsődleges bázisai. Legújabbban azonban már e téren is történt némi előrelépés DITRÓI ESZTER újabb, a statisztikát a helynévelemzésbe bevonó munkáinak köszönhetően (pl. DITRÓI megj. e.).

Szintén nagy és egyre növekvő probléma, hogy ma szinte egyáltalán nincsenek a magyar névkutatás számára legfontosabb nyelvekben és azok történetében jártas kutatóink. Ennek oka többek között a bolognai rendszerben is kereshető, mely – bár az interdiszciplináris mesterszakok létrehozását lehetővé teszi – a többszakosság lehetőségének csökkentésével kevésbé kedvez az interdiszciplináris szemléletet igénylő és követő, a felsőoktatásban már egyébként is csak minimálisan megjelenő névtani képzésnek, hiszen csökkent a társtudományokat is mélyebben megismerő hallgatók számát.

3.3. Tudománytörténet. A magyar névtudomány történetéről mindeddig nem született teljes körű, módszeres áttekintés; csupán részösszegzések állnak rendelkezésünkre. Az egyetlen monográfia, HOFFMANN ISTVÁN (2003) munkája a magyar helynévkutatás 1958–2002 közötti történetét mutatja be átfogóan, HAJDÚ MIHÁLY pedig a nemzetközi névkutatás történetébe ágyazva szól a magyar névkutatás történetéről (2003a: 17–37),

illetve a magyar történeti személynévkutatásra tér ki bővebben (2003a: 325–340). Ezek mellett számos tematikus vagy területi alapú, esetleg egyes intézményekhez kapcsolódó vagy a fenti szempontokat ötvöző áttekintés található a magyar névtani konferenciák kötetében (legutóbb például a 2003-as jászberényi névtani tanácskozás [FARKAS F. szerk. 2004] és a 2005-ös nyitrai konferencia [VÖRÖS szerk. 2006] kiadványában) vagy akár folyóiratcikkekben. (Megjegyzendő, hogy a legutóbbi, 2007-es VI. Magyar Névtudományi Konferencián a hagyományoktól eltérően nem hangzott el tudománytörténeti jellegű áttekintés.) Ezek mellett esetlegesen egyes könyvek, jellemzően megjelent disszertációk bevezető fejezeteiből tájékozódhatunk még az adott téma szűkebb kutatástörténetéről. E téren tehát szintén komoly adóssága van a magyar névtudománynak; jelen kiadvány ennek az adósságnak remélhetőleg legalább egy részét képes lesz törleszteni.

4. Összegzés. Az általános névtani témák utóbbi időszakban született szakirodalmát áttekintve világosan kitűnik, hogy e terület Magyarországon érzékelhetően csekélyebb súlyú a személy- és helynévkutatásnál. Az általános névtan témakörei közül a legnagyobb érdeklődést a névelmélet váltja ki, és mint láttuk, ebben más nyelvészeti irányzatok, ágak és más tudományok képviselői is komoly szerepet játszanak. Emellett több általános névtani területen is jelentős élénkülés tapasztalható: a névfordítás és a névtani terminológia kapcsán például az utóbbi években számos új eredmény született, s a módszertan terén is komoly fejlődés, gazdagodás figyelhető meg. Érezhetően erősödtek a névkutatás más tudományokkal való kapcsolatai is, és az újabb nyelvészeti elméletek szemléletmódja is megjelenik mind a névelméleti, mind a gyakorlati jellegű munkákban. Ugyanakkor, mint láthattuk, még számos területen maradtak kiaknázatlan lehetőségek, illetve elvégzendő feladatok és megoldandó problémák, melyekkel a jövő magyar névkutatásának szembe kell néznie.

Hivatkozott irodalom

- ÁDÁM ANIKÓ 1992. Kosztolányi a nevekről. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 389–399.
- ANGYAL LÁSZLÓ 2013. Sáros vármegye helységnevei a szlovák fordítások tükrében (Cuius regio, eius nomen?). In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kényelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 68–85.
- BACHÁT LÁSZLÓ 1981. A tulajdonnév mint mondatrész. *Névtani Értesítő* 6: 50–55.
- BAKONYI DÓRA 2008. A szereplők tulajdonneveinek fordítási kérdései a Harry Potter-kötetekben. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 519–527.
- BALÁZS JÁNOS 1963. A tulajdonnév a nyelvi jelek rendszerében. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 1: 41–52.
- BALÁZS JÁNOS 1970. A nevek általános nyelvészeti vonatkozásai. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 295–301.
- BARABÁS ANDRÁS – KÁLMÁN C. GYÖRGY – NÁDASDY ÁDÁM 1977. Van-e a magyarban tulajdonnév? *Nyelvtudományi Közlemények* 79: 135–155.

- BÁRÁNY TIBOR – ZVOLENSZKY ZSÓFIA 2013. Kripke fordítva. *Budapesti Könyvszemle (BUKSZ)* 25: 151–162.
- BÁRCZI ZSÓFIA 2013. Alicek, Alizok és Évikék. Lewis Carroll Alice's Adventure in Wonderland című regénye névanyagának magyar fordításairól. In: BAUKO JÁNOS – BENOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *Tulajdonnevek a fordítás és a kétnyelvűség kontextusában*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Nyitra. 176–183.
- BÁRTH M. JÁNOS 2006. Háromszéki helynevek nyelvészeti elemzése informatikai módszerekkel. *Helynévtörténeti Tanulmányok 2*: 207–217.
- BÁRTH [M.] JÁNOS 2010. *Székelyföldi történeti helynevek nyelvi elemzése. Név földrajzi vizsgálatok Szabó T. Attila Erdélyi Helynévtörténeti Adattárában*. Doktori (PhD) értekezés. ELTE BTK, Budapest.
- BAUKO JÁNOS 2012. A magyar és a szlovák (szláv) névtani terminológia összevetése. *Névtani Értesítő* 34: 157–166.
- BAUKO JÁNOS 2015. Magyar névkutatás a határokon túl. In: FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 63–89.
- BÉNYEI ÁGNES 2000. A tulajdonnevek jelentéséről. *Magyar Nyelvjárások* 38: 35–40.
- BEREGSZÁSI ANIKÓ – CSERNICKÓ ISTVÁN 2011. A kárpátaljai magyar személynevek átírásának és használatának kérdésköréről. *Magyar Nyelvőr* 135: 414–422.
- BÖLCSKEI ANDREA 2009. Az Amerikai Egyesült Államok tagállamainak hivatalos és informális elnevezéseiről, a tagállamnevek magyar fordításáról. *Névtani Értesítő* 31: 119–141.
- BÖLCSKEI ANDREA 2010. Fordítás, adaptáció és helynévtörténet: magyar és angol helynévtípusok kontrasztív vizsgálatának gyakorlati tanulságairól. *Helynévtörténeti Tanulmányok 5*: 245–262.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012a. A helynév-standardizáció terminológiájáról. *Névtani Értesítő* 34: 167–178.
- BÖLCSKEI ANDREA 2012b. Helynevek standardizációja: alapelvek, terminológiai kérdések a nemzetközi és a magyar gyakorlatban. *Helynévtörténeti Tanulmányok 7*: 85–102.
- BÖLCSKEI ANDREA 2013. Az „UNGEGN Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names” című terminusjegyzék magyar változatának elkészítéséről. *Névtani Értesítő* 35: 11–21.
- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk. megj. e. *Fejezetek a magyar és a nemzetközi névtani terminológia köréből*. Budapest. Megjelenés előtt.
- BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg. 2004. *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Lehr- und Handbücher zur Onomastik 1. Baar, Hamburg.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2014. Vas megyei kiemelkedések közneveinek megjelenítése a BB_Borostyán segítségével. In: LADÁNYI MÁRIA – VLADÁR ZSUZSA – HRENEK ÉVA szerk., *Nyelv – társadalom – kultúra. Interkulturális és multikulturális perspektívák 1–2. A XXIII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus (ELTE BTK Budapest, 2013. március 26–28.) előadásaiból készült tanulmánykötet*. MANYE 10/I–II. MANYE – Tinta Könyvkiadó, Budapest. 692–701.
- CsnVégSz. = FARKAS TAMÁS – F. LÁNCZ ÉVA szerk. 2009. *Régi magyar családnevek névvégmutató szótára. XIV–XVII. század*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- DITRÓI ESZTER megj. e. Statisztikai módszerek felhasználási lehetőségei az összehasonlító névtudományban. *Helynévtörténeti Tanulmányok 11*. Megjelenés előtt.
- EICHLER, ERNST et al. eds. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.

- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2004. A tulajdonnevek Collodi *Le avventure di Pinocchio* című könyvének magyar fordításában. In: SZÖRÉNYI LÁSZLÓ – TAKÁCS JÓZSEF szerk., *Serta Jimmyaca. Emlékkönyv Kelemen János 60. születésnapjára*. Balassi Kiadó, Budapest. 311–326.
- FÁBIÁN ZSUZSANNA 2014. Deonomasticon Italicum. Dizionario storico dei derivati da nomi geografici e da nomi di persona 1–4. Con supplemento bibliografico. *Névtani Értesítő* 36: 282–285.
- FABÓ KINGA 1980. A tulajdonnév ↔ köznévfajváltásokról. *Névtani Értesítő* 4: 49–55.
- FARKAS FERENC szerk. 2004. *Magyar névtani kutatások itthon és határainkon túl. Névtani tanácskozás Jászberényben, 2003. október 14–18.* Magyar Nyelvtudományi Társaság – Szent István Egyetem Jászberényi Főiskolai Kar – TIT Jászvári Szervezete – Jászok Egyesülete, Budapest.
- FARKAS TAMÁS 2003. A magyar családnévanyag két nagy típusáról. *Magyar Nyelv* 99: 144–163.
- FARKAS TAMÁS 2004. A családnév konnotációjáról. *Névtani Értesítő* 26: 49–57.
- FARKAS TAMÁS 2007. A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közzsók és tulajdonnevek példáján. *Névtani Értesítő* 29: 167–188.
- FARKAS TAMÁS 2009. A tulajdonnevek fordításának alapkérdéseiről. *Diadal vagy Viktória, Eugén vagy Jenő? Fordítástudomány* 11/2: 22–35.
- FARKAS TAMÁS 2010. A magyar családnévanyag fogalma és struktúrája. *Magyar Nyelvjárások* 48: 59–75.
- FARKAS TAMÁS 2011a. Franciás műveltség, magyar nyelv és a tulajdonnevek fordítása. In: CSISZÁR GÁBOR – DARVAS ANIKÓ szerk., *Kláriskó. Tanulmánykötet Korompay Klára tiszteletére*. ELTE Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, Budapest. 109–116.
- FARKAS, TAMÁS 2011b. Onomastic Terminology in Hungarian – Situation, Problems and Needs. In: TORT I DONADA, JOAN – MONTAGUT I MONTAGUT, MONTSERRAT eds., *Els noms en la vida quotidiana. Actes del XXIV Congrés Internacional d'ICOS sobre Ciències Onomàstiques. Names in daily life. Proceedings of the XXIV ICOS International Congress of Onomastic Sciences*. Generalitat de Catalunya, Barcelona. 14–20. [http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/\[-\]ICOS2011/003.pdf](http://www.gencat.cat/llengua/BTPL/[-]ICOS2011/003.pdf) (2015. 04. 16)
- FARKAS TAMÁS 2011c. Terminológiai munkálatok a névkutatás területén. *Névtani Értesítő* 33: 203–212.
- FARKAS TAMÁS 2012a. Az ipszilonos nevekről. Egy helyesírási jelenség a nyelvi-kulturális térben. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 301–307.
- FARKAS, TAMÁS 2012b. Proper Name Dictionaries in Hungary. In: FÁBIÁN, ZSUZSANNA ed., *Hungarian Lexicography II. Monolingual and Special Dictionaries*. Lexikográfiai füzetek 6. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–329.
- FARKAS TAMÁS 2012c. Szempontok a magyar névtani terminológia megítéléséhez. *Névtani Értesítő* 34: 139–148.
- FARKAS TAMÁS 2013a. A nevek humora. In: VARGHA KATALIN – T. LITOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor: A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 131–139.
- FARKAS TAMÁS 2013b. Egy magyar névtani terminológiai szótár tervéről. In: TÓTH SZERGEJ szerk., *Társadalmi változások – nyelvi változások. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a Kárpát-medencében. A XXII. MANYE Kongresszus előadásai*. Szeged, 2012. április 12–14. A MANYE

- Kongresszusok Előadásai 9. MANYE – Szegedi Egyetemi Kiadó Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Budapest–Szeged. 442–445.
- FARKAS TAMÁS 2014a. A névtelenség és a megnevezés alapkérdéseiről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 124–138.
- FARKAS TAMÁS 2014b. Dimenzionális szemlélet a névkutatásban. Általános kérdések és a család-névkutatás példája. *Névtani Értesítő* 36: 9–22.
- FARKAS, TAMÁS 2014c. Unconventional Anthroponyms in the Hungarian Surname System. In: FELECAN, OLIVIU – FELECAN, DAIANA eds., *Unconventional Anthroponyms: Formation Patterns and Discursive Function*. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge. 108–121.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- FARKAS TAMÁS megj. e. Családnév és etnikum: utak és lehetőségek a magyar és a nemzetközi alkalmazott névtani kutatásokban. In: VÖRÖS FERENC szerk., *A nyelvföldrajztól a névföldrajzig VI. Határtalan névföldrajz*. Megjelenés előtt.
- FARKAS, TAMÁS – SLÍZ, MARIANN 2013. Translating Family Names in Hungarian: A Diachronic Survey. *AHEA: E-Journal of the American Hungarian Educators Association* 6. <http://ahea.net/e-journal/volume-6-2013/11> (2015. 02. 16.)
- FEHÉR KRISZTINA 2002. A ragadványnevek lexikális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 40: 75–85.
- FEHÉR KRISZTINA 2003. A ragadványnevek funkcionális szerkezetéről. *Magyar Nyelvjárások* 41: 155–166.
- FEKETE-NAGY MANCI – SIK ERNŐ 2013. Keresztnevek a célkeresztben. In: SZIVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Egyenlőtlenség és polarizálódás a magyar társadalomban. Tárki Monitor Jelentések 2012*. TÁRKI, Budapest. 128–133.
- FÉNYES CSONGOR – KATONA ESZTER 2015. Állandóságok és változások – a keresztnevek társadalmi jelentései. In: SZIVÓS PÉTER – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Jól nézünk ki (...?!). Háztartások helyzete a válság után. Tárki Monitor Jelentések 2014*. TÁRKI, Budapest. 214–221.
- N. FODOR JÁNOS 2010. Személynevek rendszere a kései ómagyar korban. *A Felső-Tisza-vidék személyneveinek nyelvi elemzése (1401–1526)*. Magyar Névtani Értekezések 2. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék, Budapest.
- N. FODOR JÁNOS 2012. A természetes személynévadásról. *Magyar Nyelvjárások* 50: 37–50.
- N. FODOR JÁNOS 2015. Történeti személynévkutatás. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 115–144.
- HAJDÚ MIHÁLY 1974. *Vitaindító a névtudomány műszavairól*. Bokor Levelek 12. Sokszorosított kiadvány. Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997a. A magyar helységnevek jelentésszerkezete. In: KISS GÁBOR – ZAICZ GÁBOR szerk., *Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 125–132.
- HAJDÚ MIHÁLY 1997b. A tulajdonnév mint szófaji kategória. In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Nyelvtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 471–477.
- HAJDÚ MIHÁLY 1998. A tulajdonnév „meghatározása”. *Névtani Értesítő* 20: 5–12.

- HAJDÚ MIHÁLY 2003a. *Általános és magyar névtan. Személynevek*. Osiris Kiadó, Budapest.
- HAJDÚ MIHÁLY 2003b. Kommunikáció és identifikáció. *Magyar Nyelv* 99: 1–9.
- HAJDÚ MIHÁLY 2008. A tulajdonnév és közszo határán. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 13–20.
- HAJDÚ MIHÁLY 2010. Közös tervek Mező Andrással. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 23–28.
- HEGEDŰS ATTILA 1997. Mi a tulajdonnév? *Névtani Értesítő* 19: 5–8.
- HEGEDŰS ATTILA 1999. Mi a tulajdonnév? II. *Névtani Értesítő* 21: 314–317.
- HEGEDŰS ATTILA 2000. A tulajdonnév → közszo váltásról. *Magyar Nyelvjárások* 38: 175–178.
- HEGEDŰS ATTILA 2015. Mai helynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 189–206.
- HERTELENDY RÉKA 2011. Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter-kötevekben. *Névtani Értesítő* 33: 133–145.
- HOFFMANN ISTVÁN 1993/2007?. *Helynevek nyelvi elemzése*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 67. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- HOFFMANN ISTVÁN 1999. A helynevek rendszerének nyelvi leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 37: 207–216.
- HOFFMANN ISTVÁN 2003. *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 7. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008a. A név mint történeti forrás. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék, Budapest. 20–29.
- HOFFMANN ISTVÁN 2008b. A személynévrendszerek leírásához. *Magyar Nyelvjárások* 46: 5–20.
- HOFFMANN ISTVÁN 2010. A helynév-etimológiától a helynév-rekonstrukcióig. In: P. LAKATOS ILONA – SEBESTYÉN ZSOLT szerk., *Emlékkönyv Mező András tiszteletére*. Bessenyei Könyvkiadó, Nyíregyháza. 63–70.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012a. Elmélet és terminológia a magyar helynévkutatásban. *Névtani Értesítő* 34: 127–137.
- HOFFMANN ISTVÁN 2012b. Funkcionális nyelvészet és helynévkutatás. *Magyar Nyelvjárások* 50: 9–26.
- HOFFMANN ISTVÁN 2014. Név és jelentés. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 5–21.
- HOFFMANN ISTVÁN 2015. A névtan és a társtudományok. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 11–22.
- HORVÁTH PÉTER IVÁN 2008. Személynevek a szakfordításban. *Névtani Értesítő* 30: 35–40.
- M. HORVÁTH VIKTÓRIA 2014. A tulajdonnév mint az előítélet forrása. *Névtani Értesítő* 36: 63–72.
- HUSZÁR ÁGNES 2005. *A gondolattól a szóig. A beszéd folyamata a nyelvbotlások tükrében*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 40. Tinta Könyvkiadó, Budapest.

- JUHÁSZ DEZSŐ 2015. A magyar névkutatás tudományos fórumai, intézményei, társadalmi jelenléte. In: FARKAS TAMÁS – SLIZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 49–61.
- KÁLMÁN C. GYÖRGY 1992. Név és beszédaktus. *Helikon Irodalomtudományi Szemle* 38: 474–477.
- KÁLMÁN LÁSZLÓ – KICSI SÁNDOR ANDRÁS 2013. Újra a tulajdonnevekről. *Nyelvtudományi Közlemények* 108: 381–392.
- KEGYES ERIKA 2013. Onoma 43. (2008). *Névtani Értesítő* 35: 300–303.
- KEMÉNY GÁBOR 2014. Az antonomázia helye a nyelvi képek családjában. *Magyar Nyelv* 110: 257–265, 385–393.
- KIEFER FERENC 1989. Mit jelent a tulajdonnév? In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 286–290.
- KIEFER FERENC 2007². *Jelentélemélet*. Egyetemi Könyvtár sorozat. Corvina Kiadó, Budapest.
- KORNÝÁNÉ SZOBOSZLAY ÁGNES 1999. Nevek emléke – emlékek neve (Egyetemi hallgatók a nevévről, a tulajdonnévvel kapcsolatos élményeiről). *Névtani Értesítő* 21: 256–262.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1934. *Az irodalmi névadás*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 34. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- KOVALOVSKY MIKLÓS 1993. Nevek szinesztéziája. *Névtani Értesítő* 15: 194–197.
- KRIPKE, SAUL 2007. *Megnevezés és szükségszerűség*. Ford. BÁRÁNY TIBOR. Szerk. és utószó ZVOLENSZKY ZSÓFIA. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- LACZKÓ KRISZTINA 1992. Emlékek és élmények szerepe a keresztnévválasztásokban. *Névtani Értesítő* 14: 75–83.
- LIGETI GYÖRGY 2006. Sztereotípiák és előítéletek. In: KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY – VUKOVICH GYÖRGY szerk., *Társadalmi riport 2006*. TÁRKI, Budapest. 373–389.
- MARTINKÓ ANDRÁS 1956. A tulajdonnév jelentéséhez. In: BÁRCZI GÉZA – BENKŐ LORÁND szerk., *Emlékkönyv Pais Dezső hetvenedik születésnapjára*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 189–195.
- MMCsa. = *A mai magyar családnevek adatbázisa 2009*. Digitálisan tárolt adatbázis. Kutatásvezető: VÖRÖS FERENC.
- MÜLLER MÁRTA megj. e. Rudolf Köster: Eigennamen im deutschen Wortschatz. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- NAGY FERENC 1971. A helységnevek humora. *Magyar Nyelv* 67: 195–203.
- NAGY L. JÁNOS 1997. Névadás és beszédaktus. *Névtani Értesítő* 19: 9–11.
- NÉMETH LUCA ANNA 2012. Zsidó figurák nevei a Borsszem Jankóban a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 34: 49–65.
- NÉMETH LUCA ANNA 2013. A névelemek sorrendje és kulturális kongruenciája a Borsszem Jankó zsidó figuráinak névanyagában a 20. század első felében. *Névtani Értesítő* 35: 195–207.
- NYIRKOS ISTVÁN 1989. A tulajdonnevek hírértékéről. In: BALOGH LAJOS – ÖRDÖG FERENC szerk., *Névtudomány és művelődéstörténet. A IV. magyar névtudományi konferencia előadásai Pais Dezső születésének 100. évfordulóján (Zalaegerszeg, 1986. október 8–10.)*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 183. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest. 290–294.
- PARAPATICS ANDREA 2012. Közszóvá váló személynevek a mai magyar szlengben. In: PARAPATICS ANDREA szerk., *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A 6. Félúton Konferencia, ELTE BTK 2010. október 7–8*. Táalentum Sorozat 2. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 156–169.

- PERGER IMRE 2013. A határon túli vasútállomások neve a vasúti utastájékoztatókban. *Névtani Értesítő* 35: 77–96.
- PETRES CSIZMADIA GABRIELLA 2014. A csodás nevek hatalma. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 227–235.
- PÓCZOS RITA 2010. *Nyelvi érintkezés és a helynévrendszerek kölcsönhatása*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 18. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- RAÁTZ JUDIT 2008. Geschlechtsstereotype im ungarischen Vornamenschatz. In: KEGYES, ERIKA Hrg., *Genderbilder aus Ungarn*. Verlag Dr. Kovač, Hamburg. 117–130.
- RAÁTZ JUDIT 2012. A mai keresztnévadás kulturális reprezentációjának vizsgálata. In: BALÁZS GÉZA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Nyelv és kultúra, kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Tanulmányok 25–26. Inter Kultúra-, Nyelv- és Médiakutató Központ Kht. – Magyar Szemiotikai Társaság – PRAE.HU Kft. – Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, Budapest. 308–314.
- RESZEGI KATALIN 2009. A tulajdonnevek mentális reprezentációjáról. *Névtani Értesítő* 31: 7–16.
- RESZEGI KATALIN 2010. A köznevesülésről. *Névtani Értesítő* 32: 143–149.
- RESZEGI KATALIN 2012. A mentális térkép és a helynevek. In: NAVRACSICS JUDIT – SZABÓ DÁNIEL szerk., *Mentális folyamatok a nyelvi feldolgozásban*. Pszicholingvisztikai Tanulmányok 3. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 95–100.
- RESZEGI KATALIN 2014. A tulajdonnevek pszicho- és neurolingvisztikája. Vizsgálati szempontok és modellek a tulajdonnevek feldolgozásáról. *Névtani Értesítő* 36: 133–147.
- RESZEGI KATALIN megj. e. A tulajdonnevek a gyermeki nyelvvelajátításban. *Névtani Értesítő* 37. Megjelenés előtt.
- RIHMER ZOLTÁN 2008. Fordítás vagy adaptáció? A modern latin személynévhasználat problémái. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24.)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 450–460.
- SCHIRM ANITA 2014. A személynevekhez kötődő nyelvhasználói vélekedésekről. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 110–123.
- SEIFERT STEPHANIE 2008. A tulajdonnév köznevesülésének jelentésváltozási folyamatai. *Névtani Értesítő* 30: 41–54.
- SIK ENDRE – SIMONOVITS BORI 2008. Egyenlő bánásmód és diszkrimináció. In: KOLOSI TAMÁS – TÓTH ISTVÁN GYÖRGY szerk., *Társadalmi riport 2008*. TÁRKI, Budapest. 363–382.
- SLÍZ MARIANN 2002. Névodás és névmágia a Száz év magányban. *Névtani Értesítő* 24: 123–127.
- SLÍZ MARIANN 2012a. Terminusok keletkezése és változása. *Névtani Értesítő* 34: 149–156.
- SLÍZ MARIANN 2012b. Tulajdonnév és kategorizáció. *Magyar Nyelv* 108: 282–291, 400–410.
- SLÍZ MARIANN 2013. *Rúth Rhonda és Phil O'Dendron*. A névodás szerepe a paródiában. In: VARGHA KATALIN – T. LITOVKINA ANNA – BARTA ZSUZSANNA szerk., *Sokszínű humor. A III. Magyar Interdiszciplináris Humorkonferencia előadásai*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 151. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 81–89.
- SLÍZ MARIANN 2014a. A terminológiai egységesülés hiányának következményei a névtudományban. In: LENGYEL KLÁRA – VESZELSZKI ÁGNES szerk., *Tudomány, technolektus, terminológia. A tudományok, szakmák nyelve*. Éghajlat Könyvkiadó, Budapest. 249–258.

- SLÍZ MARIANN 2014b. Az irodalmi nevek mint szignálok üzeneteinek kiválasztása. In: BAUKO JÁNOS – BENYOVSZKY KRISZTIÁN szerk., *A nevek szemiotikája*. Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara – Magyar Szemiotikai Társaság, Nyitra–Budapest. 217–226.
- SLÍZ MARIANN 2014c. Kategorizáció személynevek alapján. In: HAVAS FERENC – HORVÁTH KATALIN – KUGLER NÓRA – VLADÁR ZSUZSA szerk., *Nyelvben a világ. Tanulmányok Ladányi Mária tiszteletére*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 160. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 247–257.
- SLÍZ MARIANN 2014d. Személynevek fordítása kései ómagyar kori okleveleinkben. *Magyar Nyelvjárások* 52: 73–88.
- SLÍZ MARIANN megj. e. A személynév mint az információ forrása. In: GULYÁS LÁSZLÓ SZABOLCS szerk., *Információ és társadalom. A Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófia Intézete által 2013. november 21–22-én rendezett társadalomtudományi konferencia előadásai*. Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófiai Intézete, Nyíregyháza. Megjelenés előtt.
- J. SOLTÉSZ KATALIN 1979. *A tulajdonnév funkciója és jelentése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SZABÓ ERZSÉBET – VECSEY ZOLTÁN szerk. 2005. *Ki volt Sherlock Holmes? Tanulmányok a nevek szemantikájáról*. Klebelsberg Kuno Egyetemi Kiadó, Szeged.
- SZALAI PÉTER 2011. A védjegyek köznevesüléséről. *Névtani Értesítő* 33: 155–174.
- SZÉPE GYÖRGY 1970. Kommunikációs és grammatikai megjegyzések a névről. In: KÁZMÉR MIKLÓS – VÉGH JÓZSEF szerk., *Névtudományi előadások. II. névtudományi konferencia. Budapest 1969*. Nyelvtudományi Értekezések 70. Akadémiai Kiadó, Budapest. 307–311.
- SZILÁGYI-KÓSA ANIKÓ 2015. Mai személynevek kutatása. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 145–164.
- TAKÁCS JUDIT 2007. *Keresztnevek jelentésváltozása. Egy tulajdonnévtípus közzszoá válasának modellje*. A Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 86. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Intézete, Debrecen.
- TAKÁCS JUDIT 2008. A név mint kód. *Létünk* 38/1: 18–29.
- TAKÁCS SZILVIA 2005. A nevek mágiája. *Névtani Értesítő* 27: 248–256.
- TAMÁS ÁGNES 2010. Magyar élclapok nem magyar nemzetiségű szereplőinek nevei a 19. század második felében. *Névtani Értesítő* 32: 79–92.
- TAMÁS ÁGNES 2011. Nemzetiségi szereplők neveinek összehasonlító elemzése bécsi és magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 33: 121–131.
- TAMÁS ÁGNES 2012. Zsidó személynevek és névmagyarosítás a 19. század végi magyar élclapokban. *Névtani Értesítő* 34: 41–48.
- TAMÁS ÁGNES 2014. *Nemzetiségek görbe tükörben. 19. századi nemzetiségi sztereotípiák Magyarországon*. Kalligram, Pozsony.
- TMCsA. = *Történeti magyar családnévtalasz 1715, 1720*. Digitálisan tárolt adatbázis. Kutatásvezető: N. FODOR JÁNOS.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1996. A tulajdonnév jelentéséről egy névcsoport kapcsán. *Magyar Nyelvőr* 120: 319–325.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 1997. Posztmodern névadás (A névjelleg változása). In: B. GERGELY PIROSKA – HAJDÚ MIHÁLY szerk., *Az V. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Miskolc, 1995. augusztus 28–30.)* 1–2. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 209. Magyar

- Nyelvtudományi Társaság – Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Intézet, Budapest–Miskolc. 2: 600–606.
- TOLCSVAI NAGY GÁBOR 2008. A tulajdonnév jelentése. In: BÖLCSKEI ANDREA – N. CSÁSZI ILDIKÓ szerk., *Név és valóság. A VI. Magyar Névtudományi Konferencia előadásai (Balatonszárszó, 2007. június 22–24)*. A Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszékének Kiadványai 1. Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Budapest. 30–41.
- TÓTH IMRE 1967. A legszebb magyar név. *Magyar Nyelvőr* 91: 122–132.
- TÓTH VALÉRIA 2008. *Településnevek változástipológiája*. A Magyar Névarchívum Kiadványai 14. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2011. A térinformatika alkalmazási lehetőségei a nyelvészetben. In: LÓKI JÓZSEF szerk., *Az elmélet és a gyakorlat találkozása a térinformatikában II. Térinformatikai Konferencia és Szakkiállítás, Debrecen, 2011*. Debreceni Egyetem, Debrecen. 143–150.
- TÓTH VALÉRIA 2014. A személynévadás és személynévhasználat névelméleti kérdései. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 10: 179–204.
- TÓTH VALÉRIA 2015. Történeti helynévkutatás. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 165–188.
- TÖRÖK TAMÁS 2012. Helynevek és fordítástudomány. A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján. *Helynévtörténeti Tanulmányok* 7: 117–132.
- TRUNKI PÉTER 2013. A moldvai magyarok mai családnevei a magyar állampolgárság küszöbén. *Magyar Nyelv* 109: 107–116.
- Utónévkereső*. <http://corpus.nytud.hu/utonevportal> (2015. 04. 20)
- VÁRADI LUCA 2012. Előtanulmány a roma családnevek diszkriminációteszteléséhez való kiválasztáshoz. In: SIK ENDRE – SIMONOVITS BORI szerk., *A diszkrimináció mérése*. E-tankönyv. ELTE TáTK, Budapest. 236–244. http://www.tarki.hu/hu/about/staff/sb/Diszkriminacio_merese.pdf (2015. 03. 30.)
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA – VÉKÁS DOMOKOS 2012. Lokalizálható nyelvtörténeti adatok informatizálása és térképezése. *Erdélyi Múzeum* 2012/3: 160–165.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA 2005. *Bárhogy nevezzük... A tulajdonnév a nyelvben és a nyelvészetben*. Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 42. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- VÁRNAI JUDIT SZILVIA szerk. é. n. *Angol–magyar nyelvészeti glosszárium / English–Hungarian glossary of linguistical terms*. <http://mnytud.arts.klte.hu/glossary.htm> (2015. 04. 16)
- VECSEY ZOLTÁN 2007. *Név és tárgy. A tulajdonnevek szemantikájáról*. Elméleti és Kísérleti Nyelvészet 3. DE Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- VERMES, ALBERT PÉTER 2005a. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis*. Doktori Értekezések 21. Debreceni Egyetem Kossuth Egyetemi Kiadója, Debrecen.
- VERMES ALBERT PÉTER 2005b. *Proper names in translation: A relevance-theoretic analysis*. *Névtani Értesítő* 27: 311–314.
- VESZELSZKI ÁGNES 2008. Térkonstrukciók. Földrajzi nevek parafrázisai kognitív keretben. *Névtani Értesítő* 30: 55–65.
- VITÁNYI BORBÁLA 1993. Névtanos szemmel a közszavak egy csoportjáról. *Névtani Értesítő* 15: 315–317.
- VÖRÖS FERENC szerk. 2006. *Vallanak a neveink múlttól és jelenről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában. Névtani konferencia Nyitrán, 2005. június 2–4*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság

- Kiadványai 225. Magyar Nyelvtudományi Társaság – Konstantin Egyetem Közép-európai Tanulmányok Kara, Budapest–Nyitra.
- VÖRÖS FERENC 2012. Személynévhasználat és impériumváltások a 20. századi Kárpátalján. *Magyar Nyelvőr* 136: 78–88.
- ZVOLENSZKY ZSÓFIA 2014. Egy filozófiai mítosz John Searle névelméletéről. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 26: 211–238.

SLÍZ MARIANN
Eötvös Loránd Tudományegyetem

MARIANN SLÍZ, General Onomastics

The paper discusses the achievements of General Onomastics in Hungary in the last decades under two main headings: problems concerning proper names in general; topics concerning Hungarian Onomastics. The former includes the presentation of the main topics and trends in the literature of onomastic theory (e.g. the definition and meaning of proper names, pragmatic and socio-onomastic aspects of proper names), paying special attention to the achievements as well as deficiencies of writings dealing with the process of appellativization. The author also presents the achievements and deficiencies in fields such as the examination of the translation of proper names and the investigation of the psychological aspects of names (name magic, aesthetics of names, association of names, exploring stereotypes, neuro- and psycholinguistic research concerning proper names). In connection with Hungarian Onomastics, the author provides a detailed discussion of the history of terminological works, an area which became popular again only recently. The author emphasizes the step forward in methodology (the appearance of new models of name analyses; exploiting the possibilities offered by computers in building databases, in analysing data sequences and in generating maps to illustrate the geographical distribution of place and personal names), and mentions a number of problems that have to be solved in the future in this respect. Finally, the author briefly presents writings on the history of Hungarian Onomastics.